

ikke om, hvem der har forestået redaktionen. Om forfatteren gives ikke een eneste oplysning. Ud fra teksten og fra Hof- og Statskalenderen må læseren selv finde frem til, at Carl Frederik Holm blev ansat ved toldkammeret i 1819 som elev på prøve, avancerede til chef for dets translationskontor og senere kasserer samt efter Øresundstoldens ophævelse kom til Horsens som toldkasserer. Af forfatterens aftrykte salgsprospekt fremgår, at den foreliggende bog kun er et første bind, rækkende indtil 1839, og at to følgende bind var påtænkt. Det er muligt, at C. F. Holm her ville have meddelt en højst tiltrængt indholdsfortegnelse samt et personregister. Nu lades læseren ganske i stikken, idet nyudgivelsen ikke har udarbejdet disse to næsten uundværlige hjælpemidler til bogens brug. Redaktionen indskrænker sig til een side med håndskrevne rettelser tilføjet af C. F. Holm, men der oplyses intet om, hvor disse er fundet.

Alle de nævnte svagheder ved udgivelsen til trods er bogen af den allerstørste værdi for administrations-, finans-, handels- og lokalhistorien. Bidragenes indledning er for så vidt andenhånds, da den bygger på Baden, Thaarup, Nathanson m. fl. Men der aftrykkes også for tidsrummet indtil 1819 en del ikke andet steds offentliggjorte arkivalier, samt tariffer og statistikker. Første afsnit fortsætter med disse »primære kilder« indtil direktorskiftet ved gehejmestatsminister F. Moltkes afgang i 1833. Andet afsnit belyser den daglige forretningsgang i oberst A. G. Kroghs direktorperiode 1833-39. Og hermed slutter den værdifulde beskrivelse.

Forfatterens prospekt lader imidlertid forstå, at der i 1855 forelå et manuskript til et 2. bind af Øresundstoldens historie, i gehejmekonferensråd N. A. Holtens direktortid 1839-50. Og yderligere var der bestemt et 3. bind om årene efter 1850, hvor premierminister C. A. Bluhme fik indtægterne fra monarkiets største embede. Da C. F. Holm jo levede en del år efter toldkammerets ophævelse i 1858, må det håbes, at det påtænkte værk er blevet fuldført. Nærværende genudgivelses ukendte redaktør vil kunne give et vægtigt bidrag til forskningen, om han måtte kunne finde forarbejderne til 2. og 3. bind og få dem offentliggjort.

Jørgen Tvevad

Ole Küllerich: Politikerne Estrup og hans Konge. Kbh., Gyldendal, 1975. 147 s.

I 1883 stiftedes »Højres Fond« som et finansieringsorgan for regeringspartiet, der i sin folketingsgruppe kunne tælle 27 og i sin landstingsgruppe 52 medlemmer, altså næsten halvdelen af rigsdagens mandater, dog kun en fjerdedel, fremgået af den lige og almindelige valgret. Efter de sidste valg under den reviderede grundlov, i foråret 1915, talte højregrupperne 8 folketings- og 29 landstingsmænd, kun lidt over en femtedel af rigsdagsmedlemmerne og blot en femtededel af de folkevalgte. Fondens udgifter til valgagitation, konservative aviser o.s.v. havde altså ikke bidraget overbevisende til Højres trivsel.

Ved stiftelsen i efteråret 1915 af Det Konservative Folkeparti blev den gamle fond ophævet, og i stedet kom »Den Konservative Fond«. Allerede i 1918 viste det reorganiserede parti sig ikke at omfatte alle konservative grupper, og »Højres Fond« blev genstiftet, dog nu såvel formelt som reelt uafhængigt af partiet. Siden har fonden med privat indsamlede midler bl. a. støttet forsvarssagen, ydet indsats i grænsespørgsmålet og modarbejdet grundlovspolitikken i 1939 og 1953. Desuden har man »finansieret anerkendte historiske og videnskabelige værker om den samfundsmæssige udvikling i Danmark fra 1864 til 1901 med den hensigt at påvise, at Danmark dengang blev styret med forstand og ansvarsbevist af de gamle højreregeringer«.

Den sidstnævnte opgave blev i 1962 på overbevisende måde – inden for de behand-

lede områder – løst af nuværende professor Hans Chr. Johansen, der for fonden skrev »Den økonomiske og sociale udvikling i Danmark 1864–1901«. Nu i 150-året for Estrups fødsel har redaktør Ole Kiilerich forsøgt at beskrive konseilspræsidentens politiske gerning.

Den meget ukritiske og panegyriske bog står hverken mål med Hans Chr. Johansens mere specielle redegørelse eller med Brøndsteds og Thaulows biografier. En indenrigspolitisk sammenligning med Stauning virker meget anakronistisk, også når man betænker Højres foran nævnte nedgang i stemmetal og Socialdemokratiets næsten uafbrudte fremgang i 20'erne og 30'erne. Og det må undre, at en forfatter, som har arbejdet med politisk journalistik mange år i udlandet, drager så få sammenligninger mellem den danske og den samtidige i omverdenen.

Bogens titel sigter til, at forfatteren med allerhøjeste tilladelse og som den første har fået adgang til i rigsarkivet at gennemlæse og benytte de breve, som Estrup skrev til »sin konge«. Det oplyses (s. 23), at korrespondancen er stor, men at »der er meget få breve fra Estrups hånd af politisk værdi«. Det første af brevene er fra 1875 (s. 89), og det sidst citerede (s. 137) er fra 1897, hvor excellencen redegør for sin deltagelse i forhandlingerne ved ministeriet Reedtz-Thotts fald. I alt bringes kun 8 større eller mindre brudstykker af korrespondancen. Da fremstillingen ingen noter har, er det umuligt at se, hvor i teksten der måtte være indirekte citater. At bogen heller ikke har noget register, forringer yderligere dens værdi.

Jørgen Tuevad

Fra Linderud til Eidsvold Værk. Bind II-1 av *Andreas Holmsen: Familiebedriften i Kristiania-Patrisiatets tid 1742–1792.* Bind II-2 av Francis Sejersted og August Schou: *Hurdalsbruget 1792–1842.* Utgitt av Mathiesen-Eidsvold Værk. Dreyers Forlag, Oslo, 1971–72. 440 og 472 s.

Historikeren Andreas Holmsen har fortsat det store værk, som han i 1946 indledte med Bind I: *Grundleggelsen av Linderudgodset. Tiden inntil 1742.* – Forfatterskabet er mere sammensat end de ovenanførte titler oplyser. I bindets 1. halvdel har sekretær Steinar Kjørheim s. 305–16 en skildring af »Frederiksgaves Kobberverk«, og August Schous bidrag til 2. del er en biografi af ejerslægtens mest interessante personlighed: »Haagen Mathiesen. Mannen og hans omgivelser«, s. 135–218, indskudt mellem to afsnit af bedriftshistorien. Af Holmsens forord til bind II-1 fremgår det, at ikke blot Eidsvold Værk, men også værket om dette store norske foretagende er vokset stærkt i tidens løb: fra planen i 1936 om en bog på 250 sider til foreløbig ca. 1400 sider i 1972, på et tidspunkt, hvor storbedriften netop havde fejret sit 300-års jubilæum. Det er absolut tilrådeligt at benytte indholdsfortegnelserne, der alene for bind II omfatter 6+6 store sider. Kildematerialet synes overordentlig rigt. De vigtigste utrykte kilder er nævnt ganske kort, til gengæld er »Noter« (i bd. II-1 ca. 85 sider) så alsidige og indgående, at de på væsentlige punkter udvider fremstillingen.

Det er ugørligt i korthed at give et blot nogenlunde tilfredsstillende rids af »den mest omfattende bedriftshistorie i Norge« (Holmsens forord). I Danmark vil tusinder af detaljer næppe interessere, men der gives en udmærket indførelse i de 300 års bedriftshistorie, dels i den fyldige indholdsfortegnelse, dels i bind II-1, s. 7–10, der markerer bedriftsjubilæet med en kronologisk oversigt, hvor slægtens lange række af foretagsomme ejere samtidig bliver præsenteret.

Selve storbedriftens udvikling i ekspansionstiden efter 1763 og derefter i andre ca. 15